

การปรับตัวของเกษตรกรเพื่อรองรับการปฏิรูปเกษตรกรรม 4.0 ของชาวนา อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก*

ปรีติชา ทองสอาด**

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องนั้นเป็นผลมาจากการเกิดขึ้นของโลกาภิวัตน์ ที่เป็นกระแสโลกเกิดการพัฒนาการติดต่อสื่อสาร การคมนาคมขนส่ง และเทคโนโลยีสารสนเทศ อันแสดงให้เห็นถึงการเจริญเติบโตของความสัมพันธภาพทางเศรษฐกิจ การเงิน การเมือง เทคโนโลยี ประชากร และวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคล ชุมชน หน่วยธุรกิจ และรัฐบาล (ยโสธร ตู้องค์คำ, 2559) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเกิดผลกระทบตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล จนไปถึงระดับสังคมโลกดังกล่าวนี้ สร้างการเปลี่ยนแปลงแก่มนุษย์ที่ดำรงอยู่ เนื่องจากการเชื่อมโยงบริบทต่างๆกับมนุษย์ เนื่องจากกิจกรรมต่างๆล้วนเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นในการดำเนินชีวิต ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นเป็นลักษณะพลวัต และเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำมนุษย์มีความจำเป็นในการพัฒนาโครงสร้าง และปัจจัยอื่นๆเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีความหลากหลายได้

เมื่อพิจารณาบริบทที่มีความใกล้ชิดกับปัจเจกบุคคลมากที่สุด คือ บริบททางเศรษฐกิจ และสังคม เนื่องด้วย บุคคลทั่วไปนั้นเป็นส่วนหนึ่งของบริบทดังกล่าว ทั้งแนวคิดการดำรงอยู่ในสังคม และการใช้ชีวิตในระบบเศรษฐกิจต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต และการบริโภค ล้วนมีผลต่อการใช้ชีวิตประจำวันของแต่ละบุคคล (สมิทร สุวรรณ, 2556) โดยทั้งสองบริบทอาจจะมีความสัมพันธ์ในเชิงการสร้างผลประโยชน์ในรูปแบบการประกอบอาชีพ เนื่องจาก ในปัจจุบันการดำรงชีพนั้นมีความจำเป็นในการประกอบอาชีพ เพื่อให้บุคคลสามารถหารายได้และสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้

จากการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรในเดือน ธันวาคม พ.ศ.2560 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2561) พบว่า มีคนทำงานประมาณ 37.87 ล้านคน โดยมีการทำเกษตรกรรมอุตสาหกรรมการผลิต และการขายส่งสินค้า เป็นอาชีพที่มีผู้ทำงานมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 32.82, 17.24 และ 15.81 ตามลำดับ สอดคล้องกับบริบทการประกอบอาชีพของไทยตั้งแต่อดีตที่มุ่งเน้นการเกษตรกรรมมากที่สุด อย่างไรก็ตามการบริบทของการประกอบอาชีพนั้นมีความแตกต่างจากเดิม เนื่องจากตั้งแต่แรกเริ่มนั้นการเกษตรแบบดั้งเดิมมักมุ่งเน้นเพื่อยังชีพภายในครอบครัว เน้นการใช้แรงงานคน และเน้นการปลูกข้าวเป็นหลัก ในยุคที่สองนั้นได้เริ่มนำเครื่องจักรมาใช้แทนแรงงานเพิ่มขึ้น อีกทั้งมีการเริ่มปลูกข้าวอินทรีย์ ในยุคที่สามเป็นยุคของการเกษตรกรรมที่ใช้เครื่องจักรหนัก โดยมุ่งเน้นการนำเครื่องจักรที่มีต้นทุนสูงเพื่อให้เกิดผลผลิตปริมาณมาก เพื่อการค้าและการส่งออก และในยุคปัจจุบันเป็นยุค Smart Farming (กระทรวง

เกษตรและสหกรณ์, 2560) กล่าวคือ การนำนวัตกรรม การจัดการ การตลาด และการสร้างความร่วมมือร่วมกับหน่วยงานของรัฐบาล เพื่อให้สามารถทำการเกษตรกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพและตรงกับความต้องการของผู้บริโภค

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าการปรับเปลี่ยนการผลิตในการทำเกษตรกรรมนั้นเป็นบริบทที่ทำให้รูปแบบการประกอบอาชีพมีความเปลี่ยนแปลง ซึ่งในกระบวนการดังกล่าวมีส่วนเกี่ยวข้องกับรัฐบาลในฐานะผู้กำหนดนโยบายสาธารณะในการสนับสนุนภาคเกษตรกรรมให้สามารถสร้างรายได้ และพัฒนาระบบเศรษฐกิจได้ ซึ่งในกรณีศึกษาจังหวัดพิษณุโลก เป็นจังหวัดที่มีขนาดใหญ่ในเขตภาคเหนือ และอยู่ในขอบเขตกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 1 (ราชกิจจานุเบกษา, 2560) ซึ่งมีความสำคัญต่อการทำการเกษตรกรรมโดยเฉพาะข้าว เนื่องจากมีพื้นที่เพาะปลูกจำนวน 1,229,453 ไร่ และเป็นพื้นที่เพาะปลูกข้าวขนาดใหญ่ที่สุดในกลุ่มจังหวัด

ปัญหาในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของชาวนาจังหวัดพิษณุโลก สามารถสะท้อนจากการทบทวนวรรณกรรมจากข้อเท็จจริงทางชาติพันธุ์วรรณาของชาวนาบางระกำของ ฐานิดา บุญวรรณ (2561) ได้ผลการศึกษาว่าชาวนาบางระกำในหมู่บ้านตะเฒ่า และหมู่บ้านหนองเขาควาย ที่ได้รับผลกระทบน้ำท่วมที่ซ้ำซากทุกปี เพื่อการชะลอน้ำไม่ให้ไหลท่วมเข้าถึงตัวอำเภอเมืองพิษณุโลก หรือไหลต่อไปยังจังหวัดกรุงเทพมหานคร แต่ก็ไม่ได้หมายรวมถึงพื้นที่ทั้งหมดของอำเภอบางระกำ เนื่องจากถูกจำกัดพื้นที่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำยม (อยู่ในพื้นที่ตำบลบางระกำ ตำบลปลักแรด ตำบลบึงกอก ตำบลหนองกุลา ตำบลพัฒนานิคม ตำบลวังอิทก เป็นต้น) แต่อย่างไรก็ตามพื้นที่รับน้ำดังกล่าวครอบคลุมเขตแก้มลิงมากที่สุด (กรมชลประทาน, 2560)

นอกจากนี้ปัญหาที่ชาวนาในอำเภอบางระกำได้รับนั้นเป็นผลกระทบจากโครงสร้างการผลิต ได้แก่ ปัจจัยการผลิตพื้นฐานทางที่ดิน แรงงาน ทุน จนไปถึงในระดับชาติอันได้แก่การบริหารจัดการของภาครัฐในเรื่องของชลประทาน นโยบายต่างๆที่มีความเกี่ยวข้องกับข้าว และนโยบายที่มีความเกี่ยวข้องกับการปฏิรูปเกษตรกรรม และในระดับนานาชาติ ได้แก่ บริบทในการรวมกลุ่มเศรษฐกิจอาเซียน และราคาข้าวในตลาดโลก(ที่สร้างผลกระทบต่อราคาข้าวในประเทศ) จะเห็นว่าปัญหาในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของชาวนาจังหวัดพิษณุโลกนั้น

เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นมาจากปัจจัยในระดับปัจเจกบุคคลในการเลือกวิธีการทำการเกษตรกรรม ที่ส่งผลต่อผลผลิตที่ได้ ในระดับชุมชน ได้แก่ การสร้างความร่วมมือของชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การแปรรูป การจัดการ และการตลาด รวมไปถึงการสร้างนำทางและพัฒนานวัตกรรมในการส่งเสริมการทำเกษตรกรรม และในระดับรัฐบาลมีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายความเกี่ยวข้องกับการเกษตรผ่านนโยบายในการพัฒนาเกษตรกรรมของ รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้มีแนวทางในการปฏิรูปไทยแลนด์ 4.0 เป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบาย ที่เปลี่ยนเศรษฐกิจแบบเดิมไปสู่เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม (คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2559) ที่มีภารกิจสำคัญในการขับเคลื่อนปฏิรูปประเทศด้านต่าง ๆ เพื่อปรับแก้

จัดระบบปรับทิศทาง และสร้างหนทางพัฒนาประเทศให้เจริญ สามารถรับมือกับโอกาสและภัยคุกคามแบบใหม่ๆที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นโยบายที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงในการพัฒนาเกษตรกรรม ซึ่งแสดงถึง 3 ประการ ได้แก่ 1.นโยบายเกษตรกรยั่งยืน (Smart farmer) 2. โครงการการจัดการชลประทาน (บางระกำโมเดล) และ3. นโยบายจัดพื้นที่ทางการเกษตร (Zoning area) (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2559)

งานวิจัยชิ้นนี้ออกแบบเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยมีเป้าหมายเพื่อต้องการให้สังคมไทยเข้าใจสถานการณ์ และปัญหาของชาวนาที่ได้รับประโยชน์และผลกระทบ จากนโยบายหรือโครงการต่างๆของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ในช่วงปีพ.ศ. 2559-2561 ในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเกษตรกรรม และการปรับตัวของเกษตรกรชาวนาในตำบลหนองกุลา อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

* บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระเรื่องการปรับตัวของเกษตรกรเพื่อรองรับการปฏิรูปเกษตรกรรม 4.0 ของชาวนา อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก โดยมี ผศ.ดร จักรี ไชยพินิจ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

** นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต โครงการพิเศษวิทยาเขตหัวหมาก คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเกษตรกรรมของชาวนาบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งเป็นผลมาจากนโยบายปฏิรูปเกษตรกรรม 4.0
- 2) เพื่อศึกษาลักษณะการปรับตัวของชาวนาบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งเป็นผลมาจากนโยบายปฏิรูปเกษตรกรรม 4.0

วิธีดำเนินการศึกษา

ในการจัดทำวิจัยชิ้นนี้ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ จะแบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 3 รูปแบบ ดังต่อไปนี้

3.1.1 การศึกษาข้อมูลเอกสาร (Documentary research) เป็นการศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรกรรมในจังหวัดพิษณุโลก เกษตรกรที่ผลิตข้าว และเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสาน และนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปเกษตรกรรม 4.0

3.1.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Question) เพื่อให้ได้ข้อมูล และเป็นไปตามกระบวนการที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัยอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ โดยการสร้างแบบสัมภาษณ์ ใช้การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) ซึ่งเป็นวิธีการสัมภาษณ์ที่ยืดหยุ่น และเปิดกว้าง โดยผู้วิจัยบันทึกข้อมูลด้วยการบันทึกเสียงในขณะที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่ได้ขออนุญาตให้ผู้วิจัยสามารถบันทึกเสียงได้ หรือการจดบันทึกภาคสนาม ผู้วิจัยเตรียมประเด็นคำถามต่างๆที่กำหนดไว้เพื่อให้ได้คำตอบครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมีประเด็นคำถาม ดังต่อไปนี้

ประเด็นแรก คือ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบเกษตรกรรมของชาวนา โดยแบ่งออกเป็น

- 1) รูปแบบกระบวนการผลิตข้าวด้วยนวัตกรรม
- 2) การปรับตัวของชุมชน และผู้นำชุมชน
- 3) การปรับตัวของหน่วยงานภาครัฐ

3.1.3 การสังเกตการณ์ (Observation) และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และเก็บข้อมูลโดยการบันทึกภาคสนาม (Field note) ผู้วิจัยได้แบ่งการสังเกตการณ์ออกเป็น 3 ประเด็น คือ 1) เครื่องมือ หรือนวัตกรรม เพื่อใช้ในกระบวนการผลิต 2) พื้นที่ในการทำการเกษตร และพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายเกี่ยวกับการชลประทาน และ 3) การจัดตั้งเครือข่ายอาชีพหมู่บ้าน และองค์กรอื่นๆที่เป็นความร่วมมือของเกษตรกร

ผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่องการปรับตัวของเกษตรกรเพื่อรองรับการปฏิรูปเกษตรกรรม 4.0 ของชาวนา อำเภอ บางระกำ จังหวัด พิษณุโลก สามารถสรุปออกมาได้ดังต่อไปนี้

1. รูปแบบกระบวนการผลิตข้าวด้วยนวัตกรรม

เมื่อพิจารณาบริบทของรูปแบบกระบวนการผลิตข้าวด้วยนวัตกรรมของเกษตรกร จะแบ่งประเภทชาวนาได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้ที่ยังไม่เปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิต กลุ่มผู้ที่ยังพยายามปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิต และกลุ่มผู้ที่สามารถปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิตได้แล้ว โดยในแต่ละกลุ่มจะมีลักษณะการผลิต และการตั้งเป้าหมายการผลิตที่แตกต่างกัน ซึ่งส่งผลจนไปถึงกระบวนการขายและการทำการตลาด เพื่อขายผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งจะเห็นความแตกต่างของบริบทการปรับตัวในระดับปัจเจกบุคคล และระดับครัวเรือน

2. การปรับตัวของชุมชน และผู้นำชุมชน

การพิจารณาบริบทการปรับตัวของชุมชน และผู้นำชุมชน เนื่องด้วยการประกอบอาชีพของประชากรภายในตำบลหนองกุงลา อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ส่วนใหญ่มักประกอบอาชีพเกี่ยวกับเกษตรกรรม ซึ่งทำให้สามารถพิจารณาถึงการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายทางอาชีพที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมได้เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

2.1 เครือข่ายเกษตรกรที่มีการดำเนินเกษตรกรรมในรูปแบบเกษตรกรรมแบบผสมผสาน 2 เครือข่าย ได้แก่ เครือข่ายศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตรตำบลหนองกุงลาที่นำโดยนายพล ศรีสุข ในหมู่ 17 บ้านปลายนา และเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียง นำโดยนายทองปาน เผ่าโสภณ หมู่ 14 บ้านหนองปลวก ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นการรวมกลุ่มของอาชีพชาวนาซึ่งไม่ได้มีลักษณะเพื่อต่อรองผลทางการเกษตร แต่หากเป็นการช่วยเหลือ และส่งเสริมในทำการเกษตรกรรมร่วมกัน โดยเฉพาะการปลูกข้าวซึ่งเป็นการทำเกษตรกรรมหลักของท้องถิ่น

2.2 เครือข่ายของธุรกิจที่เป็นวิสาหกิจชุมชน ในการร่วมสร้างสรรคผลผลิตภัณฑ์จากการเกษตรทั้งด้วยการแปรรูปเป็น 1 เครือข่าย ได้แก่ เครือข่ายกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านหนองกุงลา ที่ได้มีการสอนให้เรียนรู้กรรมวิธีการแปรรูปผลิตผลประเภทต่างๆ ทั้งอยู่ในรูปแบบอาหารและผลิตภัณฑ์อุปโภคชนิดอื่นๆ เช่น ยาสระผม สบู่ เป็นต้น ซึ่งจะทำให้เห็นบริบทในการรวมกลุ่มทางอาชีพอื่นๆที่เกิดขึ้นภายหลังจากการทำเกษตรกรรม เนื่องด้วย การทำเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอต่อการสร้างรายได้ของประชาชนภายในชุมชน การปรับตัวที่เกิดขึ้นจึงทำให้เกิดการรวมกลุ่มของแม่บ้าน เพื่อรวมตัวสร้างผลผลิตภัณฑ์ของชุมชนรวมถึงการเรียนรู้แลกเปลี่ยนวิธีการแปรรูปสินค้าทางการเกษตร เพื่อให้สามารถยกระดับคุณภาพของสินค้า และราคาของสินค้าได้

3. การปรับตัวของหน่วยงานภาครัฐ

การปรับตัวของหน่วยงานภาครัฐผู้วิจัยได้แบ่งลักษณะการศึกษาจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) สำนักงานเกษตรอำเภอบางระกำ 3) โครงการชลประทานจังหวัดพิษณุโลก ซึ่งสามารถพิจารณาบริบทต่างๆได้ดังต่อไปนี้

ในบริบทแรก คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นหน่วยงานสำคัญในการส่งเสริมให้เกษตรกรได้สามารถเรียนรู้วิธีการทำเกษตรแนวใหม่ เนื่องจากมีความพยายามในการส่งเสริมการสร้างรายได้ของเกษตรกรให้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต และสามารถยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนภายในท้องถิ่น ซึ่งทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างองค์การบริหารส่วนตำบลหนองกุลา เป็นหน่วยงานหลักที่ให้ความสำคัญในการส่งเสริมอาชีพเกษตรกร และก่อตั้งวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้สามารถสร้างรายได้ที่เพียงพอ

ในบริบทที่สอง คือ สำนักงานเกษตรอำเภอบางระกำ พิจารณาจากโครงการ Smart Farmer เป็นเป็นโครงการที่มีไปควบคู่กับโครงการ Smart officer ซึ่งเป็นลักษณะของโครงการที่ส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ของรัฐโดยเฉพาะสำนักงานเกษตรทั้งในระดับจังหวัด และในระดับอำเภอได้มีส่วนส่งเสริมให้เกษตรกรสามารถทำการเกษตรตามลักษณะที่ได้มีการกำหนดวิธีการปฏิบัติเกษตรกรรมไว้ นอกจากนี้การพิจารณาถึงบริบทของสำนักงานเกษตรอำเภอบางระกำ จากชาวนาภายในตำบลหนองกุลาจะเห็นได้ว่าชาวนาส่วนใหญ่ได้ปฏิเสธการเข้าถึงของเจ้าหน้าที่ ที่ไม่ได้ให้ความสนใจในการส่งเสริมการเกษตรเท่าที่ควร จึงทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถเห็นบริบทความสำคัญของสำนักงานเกษตรอำเภอบางระกำที่มีผลต่อการปรับตัวต่อการทำเกษตรกรรมของชาวนาภายในตำบลหนองกุลา อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

และในบริบทความสัมพันธ์ระหว่างสำนักงานชลประทานที่ 3 จังหวัดพิษณุโลกกับเกษตรกรและชาวนาในอำเภอบางระกำจังหวัดพิษณุโลกนั้น มีความเกี่ยวข้องกันอย่างโดยตรง เนื่องจากเกษตรกรมีความจำเป็นปรับตัวเพื่อรับรู้ข่าวสาร และการวางแผนของสำนักงานชลประทานเพื่อให้ความพร้อมต่อการเพาะปลูกพืชชนิดต่างๆ รวมถึงวางแผนในการดำเนินอาชีพโดยเฉพาะการแปรรูปและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทั้งในรูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่มาจากผลิตผลทางการเกษตร และการทำประมง ซึ่งเป็นบริบทสำคัญที่ทำให้ชาวนาอำเภอบางระกำต้องปรับตัวตามสภาพของโครงการบางระกำโมเดลปี 2562

อภิปรายผล

การศึกษาเรื่อง การปรับตัวของเกษตรกรเพื่อรองรับการปฏิรูปเกษตรกรรม 4.0 ของชาวนา อำเภอ บางระกำ จังหวัด พิษณุโลก ผู้วิจัยได้ศึกษาตามวัตถุประสงค์และขอบเขตเนื้อหาการวิจัยผลการศึกษาที่ได้นำมาอภิปรายโดยเชื่อมกับแนวคิด และทฤษฎี ดังต่อไปนี้

1. จากการศึกษาการปรับตัวของเกษตรกรเพื่อรองรับการปฏิรูปเกษตรกรรม 4.0 สอดคล้องกับเรื่องการปรับตัวของเกษตรกรสู่เกษตรกรรมทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา หมู่บ้านป่าไผ่ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ของนภดล หงส์ศรีพันธุ์ เนื่องจากได้มีการพัฒนารูปแบบการเกษตรโดยการทำการเกษตรกรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และการสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง แต่มีความแตกต่างกันที่การสร้างความร่วมมือภายในชุมชนเกิดในลักษณะกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และกองทุน ซึ่งแตกต่างจากตำบลหนองกุลาที่ได้มี

ลักษณะการปรับตัวของชุมชนโดยการสร้างเครือข่ายทางการเกษตร และเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

2. ในด้านปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับตัวของชาวนาผู้ปลูกข้าวภายในตำบลหนองกุงลา พิจารณาได้ว่ามีสาเหตุมาจาก ปัจจัยด้านรายได้ และปัจจัยด้านสุขภาพ ซึ่งไม่สอดคล้องกับเรื่องการปรับตัวของเกษตรกรจากปัญหาการปลูกมะพร้าวในเขตอำเภอทับสะแก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่พบว่าปัญหาที่ก่อให้เกิดการปรับตัวมีค่าเฉลี่ยในระดับสูง คือ ปัญหาภัยแล้ง ปัญหาการกำจัดศัตรูพืช และปัญหาด้านราคาสินค้าตกต่ำ แต่อย่างไรก็ตามยังมีความสอดคล้องของบริบทการปรับตัวของกระบวนผลิตทางการเกษตรในการใช้สารอินทรีย์มากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การปรับตัวของเกษตรกรเพื่อรองรับการปฏิรูปเกษตรกรรม 4.0 ของชาวนา อำเภอ บางระกำ จังหวัด พิษณุโลก ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. เจ้าหน้าที่ของรัฐควรให้ความสำคัญในการส่งเสริมวิธีการทำการเกษตร การเรียนรู้เพื่อพัฒนาผลผลิตการเกษตร รวมไปถึงบริบทการแปรรูปสินค้าทางการเกษตร เพื่อให้เกษตรกรได้มีองค์ความรู้ในการผลิต และส่งผลต่อการปรับตัวเพื่อให้สามารถสร้างผลผลิตที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

2. การสร้างเครือข่ายทางอาชีพของประชาชนภายในตำบลหนองกุงลา อำเภอ บางระกำ จังหวัด พิษณุโลก มีการตั้งเครือข่ายทางเกี่ยวกับการพัฒนาเกษตรกรรม และเครือข่ายเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน ซึ่งอาจนำไปเป็นต้นแบบในการพัฒนา หรือนำไปเป็นต้นแบบให้แก่ชุมชนอื่น ๆ ที่มีลักษณะการประกอบอาชีพที่คล้ายคลึง

3. ในการจัดทำนโยบายเกี่ยวกับด้านการเกษตรและชลประทานภายในท้องถิ่น ควรสร้างความร่วมมือกับเกษตรกร และผู้นำชุมชนในการร่วมกำหนดแนวทางการทำเกษตรกรรม ในช่วงเวลาต่างๆให้เหมาะสม อีกทั้งควรให้ความสำคัญกับการประชาสัมพันธ์นโยบายเพื่อให้ประชาชนได้รับรู้ถึงข่าวสารและปรับตัวต่อนโยบายได้อย่างทั่วถึง

บรรณานุกรม

กรมชลประทาน. (2556). ผลการดำเนินงานการพัฒนาแหล่งน้ำและการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่อำเภอ บางระกำ จังหวัด พิษณุโลก. เข้าถึงได้จาก http://irrigation.rid.go.th/rid3/km_3/files/30-6-2557.pdf

กรมชลประทาน. (2560). กรมชลประทานเตรียมพร้อมพื้นที่แก้มลิงบางระกำโมเดล 382,000 ไร่ รับน้ำหลากปี 61. เข้าถึงได้จาก <http://www2.rid.go.th/main/index.php?option=>

com_content&view=article&id=4985:-382000----61&catid=23:2009-12-21-08-25-31&Itemid=54

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2561). *สรุปสาระสำคัญโครงการตามนโยบายสำคัญ 15 โครงการ*. เข้าถึงได้จาก <https://www.moac.go.th/dwl-files-401291791023>

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (ม.ป.ป.). *โครงการพัฒนาเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer)*. เข้าถึงได้จาก <https://www.moac.go.th/a4policy-alltype-401191791796>

ชัยวัฒน์ ฉิมวิหค. (2553). *การศึกษาปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองกุลา อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก*.

ฐานิดา บุญวรรณ. (2559). *ดิน น้ำ ข้าว และชาวนา :ข้อเท็จจริงทางชาติพันธุ์วรรณาของชาวนาบางระกำ*. เข้าถึงได้จาก https://elibrary.trf.or.th/project_content.asp?PJID=MRG5980215

ธโรธร ตูทองคำ. (2547). *แนวคิดทางการเมืองและสังคม*. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

นภดล หงส์ศรีพันธ์. (2552). *การปรับตัวของเกษตรกรสู่การเกษตรกรรมทางเลือกตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา หมู่บ้านป่าไผ่ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่*. เข้าถึงได้จาก <http://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/220248>

พัชชา เจริญกลิ่นจันทร์. (2556). *กระบวนการปรับตัวและการอบรมเลี้ยงดูบุตรของแม่วันรุ่นที่ต้องดูแลบุตรเพียงลำพัง :กรณีศึกษาผู้ใช้บริการของสหทัยมูลนิธิ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ราชกิจจานุเบกษา. (2560). *ประกาศคณะกรรมการนโยบายการบริหารงานจังหวัดและกลุ่มจังหวัดบูรณาการ*. เข้าถึงได้จาก https://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=7261&filename=index

วารสารณ์ ตระกูลสถิตย์. (2549). *จิตวิทยาการปรับตัว*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.

ศิริรัตน์ อุปสิทธิ์. (2557). *การประเมินผลกระทบด้านอุทกธรณีวิทยาของการเติมน้ำผ่านสระพื้นที่บ้านหนองนา ตำบลหนองกุลา อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก*. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สายพิม จันทร์นวล. (2549). *การปรับตัวของเกษตรกรต่อนโยบายการพัฒนาชนบทภายใต้โครงการไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนเทินหินบูน กรณีศึกษา บ้านสบยวง เมืองคำเกิด*. เข้าถึงได้จาก <http://cmuir.cmu.ac.th/handle/6653943832/35542>

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (ม.ป.ป.). *สำนักงานก.พ.ร. นำทีม ขับเคลื่อนภาครัฐสู่ Thailand 4.0*. เข้าถึงได้จาก <https://gnews.apps.go.th/news?news=2373>

สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเศรษฐกิจและสังคม. (2562). เข้าถึงได้จาก http://www.nso.go.th/sites/2014/DocLib13/ด้านสังคม/สาขาแรงงาน/ภาวะการทำงานของประชากร/ภาวะการทำงานของประชากร61/Report_Dec18.pdf

สิริมา แทนนิล. (2556). การปรับตัวของเกษตรกรจากปัญหาการปลูกมะพร้าวในเขตอำเภอทับสะแก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. เข้าถึงได้จาก <https://www.tci-thaijo.org/index.php/socku/article/download/79761/63640>